

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 4.12.2018 r.
COM(2018) 785 final

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

**Sprawozdanie z oceny Unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów
do 2020 r.**

{SWD(2018) 480 final}

1. WPROWADZENIE

Unijne ramy dotyczące krajowych strategii integracji Romów do 2020 r.¹ są pierwszą inicjatywą unijną dotyczącą Romów, która obejmuje mechanizm działań następczych. Do jej głównych celów należy przeciwdziałanie wyłączeniu społeczno-gospodarczemu Romów oraz dyskryminacji Romów przez propagowanie równego dostępu do edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i zakwaterowania. Zachęca się w niej państwa członkowskie do opracowywania krajowych strategii integracji Romów² oraz wyznaczania krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów w celu koordynowania planowania, wdrażania i monitorowania tych strategii, aby osiągnąć cele UE w zakresie integracji Romów. W odniesieniu do każdego celu w zakresie integracji Romów w unijnych ramach wymieniono szereg środków³, jakie mogą podjąć państwa członkowskie. W krajach objętych procesem rozszerzenia³ dodano piąty cel: dostęp do aktów stanu cywilnego, a UE chce poprawić udzielanie pomocy przedakcesyjnej, zwiększyć zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i usprawnić monitorowanie.

Ramka 1: Cele UE w zakresie integracji Romów

1. Zapewnienie, aby wszystkie romskie dzieci ukończyły co najmniej szkołę podstawową
2. Ograniczenie nierówności w dziedzinie zatrudnienia między Romami a resztą społeczeństwa
3. Zmniejszenie różnic w zakresie stanu zdrowia
4. Zmniejszenie różnic w zakresie dostępu do zakwaterowania i mediów komunalnych

W odpowiedzi na konkluzje Rady w sprawie przyspieszenia procesu integracji Romów⁴ przeprowadzono ocenę obejmującą lata 2011–2017. Niniejsze sprawozdanie zawiera podsumowanie ustaleń wynikających z otwartych konsultacji publicznych, wyników oceny oraz głównych wyciągniętych z niej wniosków. Dokument roboczy służb Komisji dołączony do niniejszego sprawozdania zawiera pełną ocenę.

2. KONSULTACJE PUBLICZNE

W ramach konsultacji publicznych zapytano o przyczyny wyłączenia, sposoby radzenia sobie z nimi i podmioty, które mają się zająć tą kwestią, a także o działania priorytetowe. Zebrano opinie na temat osiągnięć, wyzwań i postępów zarówno w zakresie opracowywania polityki, jak i sytuacji Romów w dziedzinie edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej, zakwaterowania oraz dyskryminacji/antycyganizmu⁵. Ustalenia obejmują opinie zainteresowanych stron, takich jak krajowe punkty kontaktowe ds. Romów, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i osoby prywatne z państw członkowskich i krajów objętych procesem rozszerzenia.

Zdecydowana większość spośród 240 respondentów uważa, że **sytuacja Romów** w pięciu obszarach, zwłaszcza w zakresie dyskryminacji, zatrudnienia i zakwaterowania, jest gorsza niż sytuacja ludności nieromskiej. Większość z nich uważa również, że konieczne jest przeprowadzenie przez instytucje Unii i organy krajowe interwencji publicznych we wszystkich tych obszarach w celu poprawy sytuacji.

¹ COM(2011) 173 final.

² Krajowe strategie integracji Romów oznaczają również zintegrowane zestawy środków z zakresu polityki.

³ Do krajów objętych procesem rozszerzenia należą: Albania, Bośnia i Hercegowina, była jugosłowiańska republika Macedonii, Kosowo*, Czarnogóra, Serbia i Turcja.

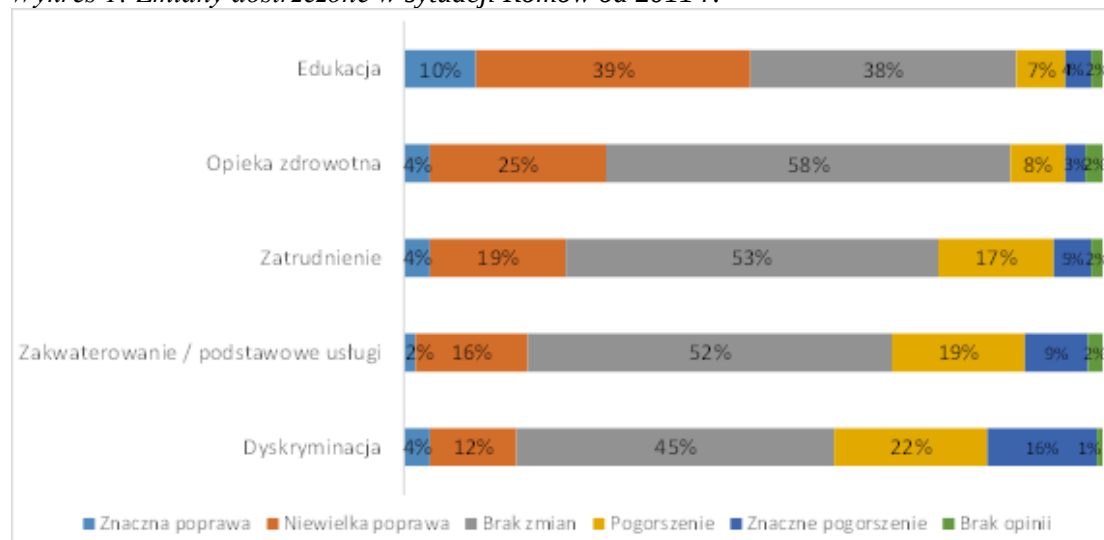
* Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244(1999) oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa

⁴ Rada EPSCO, 8.12.2016.

⁵ https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-evaluation-eu-framework-national-roma-integration-strategies-2020_en.

Jeżeli chodzi o zmiany, jakie nastąpiły od 2011 r., większość osób dostrzega poprawę w dziedzinie edukacji. Chociaż wielu respondentów dostrzega poprawę w dziedzinie opieki zdrowotnej, opinie na temat zatrudnienia są podzielone. Jeżeli chodzi o zakwaterowanie i dyskryminację, liczba osób uważających, że sytuacja się pogarsza, przewyższa liczbę osób, które zauważają poprawę.

Wykres 1: Zmiany dostrzeżone w sytuacji Romów od 2011 r.

Otwarte konsultacje publiczne

Jeżeli chodzi o **rozwój polityki** na szczeblu unijnym, największe postępy widoczne są w zakresie edukacji i zwalczaniu dyskryminacji. Także w dziedzinach opieki zdrowotnej i zatrudnienia więcej respondentów dostrzega poprawę niż pogorszenie. Jeżeli chodzi o zakwaterowanie, negatywne opinie przeważają nad pozytywnymi. W odniesieniu do rozwoju polityki na szczeblu krajowym opinie są pozytywne w przypadku edukacji i opieki zdrowotnej oraz negatywne w przypadku zatrudnienia, dyskryminacji, a zwłaszcza zakwaterowania.

Odpowiedzi sugerują, że skuteczne strategie integracji Romów zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym muszą być kompleksowe i muszą obejmować co najmniej **najważniejsze obszary unijnych ram** oraz **walkę z antycyganizmem**. Spośród 20 możliwych obszarów priorytetowych⁶ zdecydowanie wskazano edukację (67 % na szczeblu europejskim i 76 % na szczeblu krajowym) i zatrudnienie (49 % na szczeblu europejskim i 57 % na szczeblu krajowym) jako kwestie priorytetowe, zaś ponad jedna trzecia respondentów zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym za priorytet uznała walkę z dyskryminacją i antycyganizmem oraz dostęp do zakwaterowania i opieki zdrowotnej.

Ustalenie, że istnieje wiele przyczyn wykluczenia, które strategie integracji muszą jednocześnie uwzględniać, również wskazuje na potrzebę opracowania kompleksowego podejścia. Dotyczy to przede wszystkim dyskryminacji i antycyganizmu, ograniczonego zaangażowania politycznego, braku uczestnictwa ze strony Romów, ograniczonych możliwości instytucji oraz niewystarczających środków finansowych.

⁶ Dostęp do edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej, mieszkań i podstawowych usług, dokumentacji; promowanie kultury i sztuki romskiej, nauczania języka romskiego, nauczania historii Romów; zwalczanie dyskryminacji, zwalczanie antycyganizmu, upodmiotowienie Romów, szczególne działania w odniesieniu do romskich dzieci, kobiet i młodzieży; ograniczanie ubóstwa; budowanie zdolności organów krajowych, regionalnych i lokalnych, na potrzeby społeczeństwa obywatelskiego; koordynacja i współpraca zainteresowanych stron; finansowanie; monitorowanie i ocena.

Zdaniem 60 % respondentów władze krajowe, regionalne i lokalne potrzebują wsparcia ze strony UE, aby poprawić sytuację Romów. Zainteresowane strony uważają, że UE powinna odgrywać większą rolę niż organy krajowe, jeżeli chodzi o monitorowanie i egzekwowanie europejskiego prawodawstwa w zakresie niedyskryminacji i walki z rasizmem oraz sprawienie, aby opracowanie i wdrożenie ambitnej polityki integracji Romów stało się warunkiem uzyskania dostępu do finansowania. Oczekuje się, że organy krajowe odegrają natomiast większą rolę w działaniach na rzecz zwalczania antycyganizmu (takich jak budowanie społeczności z udziałem ludności romskiej i nieromskiej, szkolenia w zakresie niedyskryminacji i integracji Romów dla urzędników publicznych czy włączenie historii i kultury romskiej do szkolnych programów nauczania) oraz w zwiększaniu uczestnictwa Romów (udział w życiu politycznym, krajowe fora współpracy, budowanie zdolności, udział w opracowywaniu i monitorowaniu polityki).

Osiągnięcia (uznanie integracji Romów za istotny punkt programu politycznego, finansowanie unijne, uznanie antycyganizmu za szczególną formę nietolerancji) dotyczą raczej szczebla unijnego niż krajowego. Jeżeli chodzi o wyzwania związane z ramami i krajowymi strategiami integracji Romów, nadrzędnym wyzwaniem podkreślanym przez większość zainteresowanych stron, które wzięły udział w konsultacjach publicznych, jest brak skutecznego włączania kwestii Romów do głównego nurtu polityki (np. wrażliwość tej polityki na potrzeby Romów).

3. WYNIKI W PODZIALE NA KRYTERIA OCENY

Ocena obejmowała pięć podstawowych kryteriów (adekwatność, spójność, skuteczność, efektywność i unijną wartość dodaną) oraz trzy dodatkowe kryteria (równość, koordynację, trwałość). Dodatkowe kryteria poddano przeglądowi poniżej w odniesieniu do podstawowych kryteriów oceny, z którymi są one najbardziej powiązane (równość w kontekście adekwatności, koordynacja w kontekście skuteczności oraz trwałość w kontekście unijnej wartości dodanej).

3.1. Adekwatność

W ramach analizy adekwatności sprawdzono, czy wyznaczone cele odpowiadały potrzebom w danym czasie i czy nadal są one aktualne. **Adekwatność ocenia się ogólnie jako pozytywną z pewnymi ograniczeniami.** Ocena pozwala potwierdzić, że obszary priorytetowe mają kluczowe znaczenie dla integracji Romów i są nadal aktualne.

W ocenie wskazano również **niedociągnięcia** we wstępnym projekcie ram:

- cel w dziedzinie edukacji (zgodnie z którym wszystkie romskie dzieci powinny ukończyć co najmniej szkołę podstawową), mimo że adekwatny, nie był ambitny;
- walka z dyskryminacją była celem ogólnym, zagadnieniem przekrojowym, bez konkretnego celu, jakim jest niedyskryminacja. Działania na rzecz zwalczania antycyganizmu uznano za niewystarczające, chociaż ramy obejmowały środki zwalczania dyskryminacji w każdym obszarze polityki, a w późniejszych dokumentach programowych UE uznano antycyganizm za szczególną formę nietolerancji⁷ oraz uznano działania na rzecz zwalczania dyskryminacji, rasizmu

⁷ Rada Europy (ECRI) definiuje antycyganizm jako „szczególny rodzaj rasizmu, ideologię opartą na wyższości rasowej, formę odczłowieczenia i rasizmu instytucjonalnego żywiącą się dyskryminacją historyczną, której przejawami są między innymi przemoc, mowa nienawiści, wyzysk, stygmatyzacja i dyskryminacja w najbardziej jaskrawej formie”. COM(2017) 458 final, 2008/913/WSiSW.

i ksenofobii prowadzone na szczeblu unijnym i krajowym za zgodne z przepisami UE⁸;

- mimo że w ramach podkreślono różnorodność grup społeczności objętych szeroko rozumianym terminem „Romowie”⁹, okazało się, że zapewniają one ograniczone możliwości radzenia sobie z tą różnorodnością. Nie zwrócono w nich wystarczającej uwagi na ukierunkowanie na konkretne grupy Romów, uwzględnienie wymiaru płci czy zwalczanie dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie (**równość**).

Aby respektować kompetencje państw członkowskich, w unijnych ramach zapewniono elastyczność w zakresie dostosowywania celów i w wyborze grup docelowych w zależności od konkretnych kontekstów krajowych. Elastyczność ta oznacza, że adekwatność ram zależy ściśle od stosowności i poziomu ambicji celów i działań określonych w krajowych strategiach integracji Romów. Chociaż takie podejście może zwiększyć adekwatność działań, w ramach oceny stwierdzono, że ogólnie przyczyniło się ono do fragmentarycznego wdrażania obniżającej skuteczność.

3.2. Skuteczność

Analiza skuteczności uwzględnia dotychczasowe postępy, jakie poczyniono w kierunku osiągnięcia celów określonych w ramach, zarówno pod względem celów w zakresie integracji Romów, jak i ustanowienia instrumentów i struktur na rzecz integracji Romów na szczeblu unijnym i krajowym (**koordynacja**).

Skuteczność postępów w osiągnięciu celów w zakresie integracji Romów ocenia się ogólnie jako ograniczoną, przy czym istnieją znaczne różnice między poszczególnymi obszarami i państwami¹⁰. Ocenia się, że edukacja jest obszarem, w którym poczyniono największe postępy (poprawa w zakresie wczesnego kończenia nauki, wczesnej edukacji i obowiązku szkolnego, ale pogorszenie pod względem segregacji). Stan zdrowia Romów postrzegany przez nich samych uległ poprawie, opieka zdrowotna jest jednak nadal ograniczona. Nie zaobserwowano żadnych postępów w zakresie dostępu do zatrudnienia, a odsetek młodych Romów, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą (młodzież NEET), nawet wzrósł. Sytuacja mieszkaniowa wciąż jest trudna. Pewne postępy odnotowano w odniesieniu do celu ogólnego, jakim jest walka z ubóstwem. Antycyganizm i przestępstwa z nienawiści wciąż budzą poważne obawy pomimo dowodów na to, że Romowie nieco rzadziej doświadczają dyskryminacji w dostępie do usług w niektórych obszarach.

⁸ Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych.

⁹ Zgodnie z terminologią stosowaną przez instytucje europejskie i organizacje międzynarodowe termin „Romowie” używany jest w odniesieniu do szeregu różnych grup (takich jak Romowie, Sinti, Kale, Cyganie, Romanicze, Bojasze, Aszkali, Egipcjanie, Jenisze, Domowie, Lomowie, Roma, Abdalowie itp.) i obejmuje spokrewnioną z Romami grupę etniczną prowadzącą wędrowny tryb życia, nie kwestionując specyfiki żadnej z tych grup.

¹⁰ Tabela wskaźników integracji Romów, SWD(2017) 286 final/2 towarzyszący dokumentowi COM(2017) 458 final.

Wykres 2: Zmiany w sytuacji Romów w latach 2011–2016 w obszarach polityki, ubóstwo; dyskryminacja w podziale na obszary i antycyganizm

FRA 2011 r., 2016 r., 2017 r.

Skuteczność pod względem koordynacji oceniono jako pozytywną na szczeblu unijnym i ograniczoną na szczeblu krajowym. Zgodnie z ustaleniami oceny, dzięki ramom ustanowiono lub wzmocniono instrumenty i struktury zarządzania, ustanowiono współpracę między podmiotami zajmującymi się integracją Romów oraz zbudowano zdolności tych podmiotów. Ramy usprawniły w dalszym stopniu współpracę między zainteresowanymi stronami na szczeblu unijnym i krajowym, uczestnictwo nie wpływa jeszcze jednak w wystarczającym stopniu na kształtowanie polityki i tworzenie usług. Na szczeblu krajowym ramy doprowadziły do opracowania instrumentów – krajowych strategii dotyczących Romów, punktów kontaktowych ds. integracji Romów oraz platform – lecz dostosowanie krajowych strategii do celów w zakresie integracji Romów nie jest pełne. Ustalenia oceny wskazują, że ustanowienie krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów poprawiło wprowadzenie współpracy pomiędzy jednostkami administracji publicznej oraz między administracją publiczną a innymi zainteresowanymi stronami, niektórym z punktów kontaktowych nadal brakuje jednak powagi instytucjonalnej, zasobów i zdolności.

3.3. Spójność

W ramach analizy spójności zbadano, jak dobrze unijne ramy współdziałają z innymi instrumentami unijnymi i krajowymi. **Spójność oceniono jako pozytywną na szczeblu unijnym i ograniczoną na szczeblu krajowym.**

Ocena pokazuje, że na szczeblu unijnym poczyniono postępy w uruchamianiu instrumentów politycznych, finansowych i prawnych na rzecz integracji Romów. Dotyczy to w szczególności strategii „Europa 2020” (za pośrednictwem synergii między celami strategii „Europa 2020” a celami w zakresie integracji Romów i zaleceniami dla poszczególnych krajów dotyczącymi Romów) oraz europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (fundusze ESI 2014–2020: priorytet inwestycyjny dotyczący Romów¹¹ oraz warunki wstępne). Ponadto stworzono powiązanie między strategią „Europa 2020” a funduszami ESI: państwa członkowskie, które otrzymały indywidualne zalecenia dotyczące Romów, miały włączyć do swojej polityki priorytet inwestycyjny dotyczący Romów oraz wykorzystać fundusze ESI do reformy politycznej sprzyjającej integracji. To z kolei wywołało zastosowanie tematycznych warunków wstępnych dotyczących Romów i kryteriów ich spełnienia, ściśle powiązanych z celami określonymi w ramach.

Ocena wskazuje, że ramy te pozwoliły również na włączenie celów dotyczących integracji Romów do głównego nurtu polityki w takich obszarach, jak rozszerzenie¹², agenda miejska¹³, unijne polityki w zakresie zwalczania handlu ludźmi¹⁴ lub niedawne wnioski, np. dotyczące przekształconej dyrektywy w sprawie wody pitnej¹⁵. W ocenie odnotowuje się, że Romowie nie zostali jednak wyraźnie wymienieni w gwarancji dla młodzieży ani w Europejskim filarze praw socjalnych. Unijne ramy i instrumenty prawne w dużym stopniu uzupełniają się pod względem celów i zakresu stosowania. Egzekwowanie przepisów unijnych przez Komisję wzmacnia cele polityki określone w ramach, zaś monitorowanie procesu wdrażania krajowych strategii integracji Romów dostarcza Komisji informacji na temat aktualnego stanu przestrzegania przepisów unijnych.

W ocenie stwierdzono, że na szczeblu krajowym ramy przyczyniły się do włączenia kwestii integracji Romów do instrumentów prawnych, politycznych i finansowych w bardziej ograniczonym zakresie. Większość krajowych strategii integracji Romów nie jest dobrze powiązana z polityką publiczną. Główną przeszkodą jest ograniczony wpływ krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów na proces opracowywania, wdrażania i podejmowania decyzji w ramach głównych strategii politycznych.

3.4. Efektywność

¹¹ W latach 2014–2020 12 państwom członkowskim udostępniono kwotę 1,5 mld EUR w ramach priorytetu inwestycyjnego EFS 9 (ii) „Integracja społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie”.

¹² Kwestia integracji Romów została w pełni włączona w zakres negocjacji w sprawie rozszerzenia. Uwzględniono ją w najważniejszych priorytetach związanych z rozszerzeniem, planie działania na rzecz liberalizacji reżimu wizowego, negocjacjach dotyczących rozdziału 23 „Wymiar sprawiedliwości i prawa podstawowe”, jak również pomocy udzielanej w ramach IPA. Postępy oceniono w rocznych sprawozdaniach Komisji.

¹³ Eurocities2017: Roma in Cities in Europe (Romowie w miastach Europy), Bruksela. http://nws.eurocities.eu/MediaShell/media/Mapping_of_the_situation_of_Roma_in_cities_FINAL_REPORT.pdf.

¹⁴ Zob. wyniki w ramach strategii UE na lata 2012–2016 na rzecz wyeliminowania handlu ludźmi, w której mowa m.in. o sytuacji Romów, ich szczególnej podatności na zagrożenia oraz narażeniu na ryzyko handlu ludźmi. Jest to zgodne z kompleksowymi unijnymi ramami prawnymi dotyczącymi zwalczania handlu ludźmi (dyrektywą 2011/36/UE) i powiązanymi unijnymi ramami polityki, w tym z komunikatem Komisji dotyczącym działań następczych w związku ze strategią UE na rzecz wyeliminowania handlu ludźmi oraz wskazującym konkretne kolejne działania (COM (2017) 728 final).

¹⁵ COM(2017) 753 final.

W ramach analizy efektywności oceniono zależność między zasobami wykorzystanymi podczas interwencji a wywołanymi zmianami. W ocenie skoncentrowano się na efektywności monitorowania i sprawozdawczości oraz podjęto próbę oceny kosztów i korzyści w kontekście ram UE oraz krajowych strategii integracji Romów.

W odniesieniu do systemów monitorowania i sprawozdawczości efektywność oceniono jako ograniczoną. Instrumenty monitorowania rozwijały się stopniowo. W zaleceniu Rady z 2013 r. wprowadzono obowiązek przedstawiania kompleksowych sprawozdań przez państwa członkowskie, chociaż dopiero od 2016 r.¹⁶. Sprawozdawczość ta, zgodnie z zobowiązaniami państw członkowskich, skupia się przede wszystkim na środkach integracji, a nie na wskaźnikach wyników i rezultatów, które pozwoliłyby na zmierzenie ogólnej efektywności interwencji. Z oceny wynika, że zapewnione przez Komisję internetowe narzędzie do prowadzenia sprawozdawczości na szczeblu krajowym i europejskim jest pozytywnym krokiem w kierunku doskonalenia polityki i przejrzystości, ale wciąż wykazuje pewne braki, które należy uzupełnić (zob. sekcja 4.5). Niezależne monitorowanie zapewniono dzięki badaniom finansowanym przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) i Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), co umożliwiło monitorowanie postępów w miarę upływu czasu. Od 2017 r. Komisja prowadzi pilotażowy projekt monitorowania procesu wdrażania krajowych strategii integracji Romów przez skoordynowane koalicje społeczeństwa obywatelskiego¹⁷.

W ocenie stwierdzono, że nie udało się ostatecznie określić ilościowo i ocenić kosztów i korzyści ani przypisać ich do ram. Chociaż koszty są krótkoterminowe większość potencjalnych korzyści ma charakter długoterminowy i nie może zostać zrealizowana do 2020 r. W perspektywie długoterminowej postępy poczynione w dziedzinie edukacji, zatrudnienia, zakwaterowania i opieki zdrowotnej nie tylko zmniejszyłyby ubóstwo wśród Romów, ale także przyniosłyby korzyści finansowe, takie jak wkład do budżetu państwa lub wpływ na korzystanie z dóbr i usług publicznych (zmniejszenie wykorzystania świadczeń społecznych). Integracja Romów mogłaby mieć pozytywny wpływ na rynek pracy (zwiększona skuteczność dzięki zmniejszeniu niedoborów siły roboczej i umiejętności) i gospodarkę, w tym PKB.

3.5. Unijna wartość dodana

W analizie unijnej wartości dodanej poszukuje się zmian wywołanych przez ramy, wychodzących ponad to, czego można było racjonalnie oczekiwać w przypadku zainteresowanych stron działających samodzielnie lub w przypadku braku jakichkolwiek działań. **Unijną wartość dodaną oceniono pozytywnie.** W ocenie zauważa się, że działania na szczeblu unijnym zapewniły wartość dodaną w stosunku do krajowych strategii politycznych dotyczących Romów i ich wdrażania w wymiarze politycznym, regulacyjnym i finansowym.

Ramka 2: Unijna wartość dodana

Polityczna

- Integracja Romów zajmuje ważne miejsce w unijnych i krajowych programach prac
- Zwrócenie uwagi na problem Romów również w państwach o mniejszej populacji Romów

W zakresie zarządzania

- Rozwój struktur na rzecz integracji Romów
- Stabilność dzięki wieloletniemu charakterowi działań na szczeblu unijnym

¹⁶ A od 2017 r. – w regionie objętym procesem rozszerzenia.

¹⁷ <https://cps.ceu.edu/roma-civil-monitor> Podobny proces jest również finansowany ze środków IPA.

- Wytyczne polityczne, ramy monitorowania i sprawozdawczości wspierające odpowiedzialność i przejrzystość
- Możliwości wymiany i współpracy
- Kompleksowe podejście

Finansowa

- Wsparcie w ramach funduszy ESI oraz IPA na rzecz wdrażania krajowych strategii integracji Romów

Z oceny wynika, że w przypadku braku unijnych ram kwestiom dotyczącym Romów poświęcono by mniej uwagi w programie politycznym UE. W niektórych państwach krajowe strategie integracji Romów przestałyby istnieć; w innych zostałyby osłabione, co jeszcze bardziej zmniejszyłoby zaangażowanie polityczne na rzecz integracji Romów. Zakończenie obowiązywania ram skutkowałoby zmniejszeniem zakresu i szczegółowości monitorowania i sprawozdawczości. Niektóre bieżące polityki krajowe i ukierunkowane struktury zostałyby zakończone lub straciłyby na znaczeniu i stały się bardziej symboliczne. Zgodnie z oceną, **potrzeba więcej czasu, aby skonsolidować struktury robocze, zapewnić trwałość i długoterminowy wpływ polityki.** Istotne jest, aby krajowe strategie integracji Romów realizowane w oparciu o wspólne ramy nadal były kontynuowane i ulepszane. Z oceny wynika, że chociaż w początkowej fazie osiągnięto pewne wymierne, aczkolwiek niewystarczające rezultaty, cały proces musi teraz zostać wzmocniony i lepiej ukierunkowany, z naciskiem na zwiększenie zaangażowania politycznego, wprowadzenie konkretnych wymiernych celów i rygorystycznego monitorowania, a także skuteczniejsze wdrażanie wspierane przez wystarczające finansowanie i systemy partycypacyjnego sprawowania rządów.

4. OCENA: USTALENIA I WYCIĄGNIĘTE WNIOSKI

Ocena wykazała, że ramy miały zasadnicze znaczenie dla rozwoju unijnych i krajowych instrumentów i struktur mających na celu promowanie integracji Romów, lecz ambitne założenie „położenia kresu wykluczeniu Romów” nie zostało zrealizowane. Zarówno wnioski z najnowszej oceny krajowych strategii integracji Romów, jak i wcześniejsze roczne oceny przeprowadzone przez Komisję wskazują, którymi kwestiami należy zająć się w pierwszej kolejności. Do priorytetów należą m.in.: konieczność lepszego uwzględnienia kwestii Romów w głównym nurcie polityki, wyraźne skupienie się na zwalczaniu antycyganizmu, zacieśnienie partnerstwa i zwiększenie uczestnictwa Romów, zajęcie się kwestią różnorodności wśród Romów (ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, młodzieży i dzieci romskich) oraz lepsze wyznaczanie celów, gromadzenie danych i sprawozdawczość na rzecz promowania doskonalenia polityki¹⁸.

¹⁸ Tabela zawierająca podsumowanie oceny w podziale na poszczególne kryteria znajduje się w załączniku.

4. 1. Połączenie skutecznego włączania kwestii integracji Romów do głównego nurtu polityki oraz ukierunkowanie działań na Romów w celu zapewnienia trwałości

Zgodnie z ustaleniami oceny należy skuteczniej aktywizować unijne ramy i krajowe strategie integracji Romów, aby zapewnić odzwierciedlenie potrzeb Romów w głównych strategiach politycznych. Integracja Romów ma miejsce, gdy główne strategie polityczne odpowiadają na ich szczególne potrzeby. Większości obecnych strategii politycznych ukierunkowanych na integrację Romów brakuje perspektywy systemowej. W ocenie stwierdza się, że **organy krajowe powinny realizować podwójną strategię: z jednej strony sprawić, by podstawowe usługi były dostępne dla wszystkich, a z drugiej strony zapewnić programy ukierunkowane na grupy znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji.** Krajowe strategie integracji Romów powinny szczegółowo określać, w jaki sposób zwiększyć uwzględnienie Romów w strategiach politycznych dotyczących edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i zakwaterowania oraz jakie konkretne środki zostaną opracowane, aby przezwyciężyć określone niedogodności i zapewnić skuteczny, jednakowy dostęp w poszczególnych obszarach. W tym celu państwa członkowskie powinny w pełni wykorzystać priorytet inwestycyjny dotyczący integrowania społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie, jak również inne istotne priorytety inwestycyjne.

W związku z tym w odniesieniu do rozporządzeń dotyczących europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych po 2020 r. Komisja zaproponowała wzmocnienie powiązania między krajowymi strategiami integracji Romów a finansowaniem UE, utrzymując cel szczegółowy w zakresie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie, i zezwalając na wykorzystanie funduszy tylko wtedy, gdy są one powiązane ze wzmocnionymi tematycznymi warunkami podstawowymi, które obejmują wymogi dotyczące krajowych strategii integracji Romów¹⁹, takimi jak:

- środki mające na celu przyspieszenie integracji Romów oraz zapobieganie segregacji i jej wyeliminowanie;
- uwzględnienie wymiaru płci i sytuacji młodych Romów;
- ustanowienie scenariuszy odniesienia, wymiernych celów pośrednich i końcowych;
- ustalenia dotyczące monitorowania, oceny i przeglądu;
- ustalenia dotyczące uwzględniania problematyki integracji Romów na szczeblu regionalnym i lokalnym;
- ustalenia dotyczące zapewnienia, aby jej projekt, wdrożenie, monitorowanie i przegląd krajowych strategii integracji Romów prowadzono w ścisłej współpracy z romskim społeczeństwem obywatelskim i wszystkimi innymi odpowiednimi zainteresowanymi stronami, w tym na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Włączenie Romów jest również jednym z priorytetów tematycznych przyszłej pomocy dla regionu objętego procesem rozszerzenia w ramach IPA III.

¹⁹ https://ec.europa.eu/commission/publications/investing-people_pl w odniesieniu do wniosku Komisji w sprawie EFS+ z dnia 30 maja 2018 r.; https://ec.europa.eu/commission/publications/regional-development-and-cohesion_pl w odniesieniu do wniosku Komisji dotyczącego rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów z dnia 29 maja 2018 r.

Z oceny również wynika, że należy wzmocnić spójność między ramami a innymi strategiami politycznymi na szczeblu unijnym. Należy wzmocnić powiązanie między priorytetami polityki (zarówno promującymi reformę strukturalną sprzyjającą włączeniu społecznemu w ramach semestru i polityki rozszerzenia, jak i ukierunkowanymi strategiami politycznymi w ramach krajowych strategii integracji Romów) a finansowaniem UE. Komisja mogłaby np. zbadać dalsze możliwości uzależnienia finansowania od walki z dyskryminacją i antycyganizmem oraz w pełni wykorzystać **synergie między celami w zakresie integracji Romów a podstawowymi działaniami politycznymi prowadzonymi na szczeblu unijnym i międzynarodowym**, takimi jak Europejski filar praw socjalnych czy Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, która jest kolejnym mechanizmem, jaki można by w pełni wykorzystać.

4.2. Większy nacisk na walkę z dyskryminacją i antycyganizmem

Ocena wykazała, że jednym z głównych niedociągnięć był brak konkretnego celu dotyczącego niedyskryminacji oraz ukierunkowanych strategii i działań na rzecz walki z antycyganizmem. Podczas gdy dyskryminacja i wykluczenie społeczne wzajemnie się wzmacniają, każdy Rom może być narażony na dyskryminację, ale nie wszyscy są wykluczeni społecznie.

Podjęto już pewne wysiłki w celu naprawienia tego niedociągnięcia: antycyganizm jest monitorowany na mocy dyrektywy w sprawie równości rasowej²⁰ i decyzji ramowej Rady w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii²¹; monitorowanie nawoływania do nienawiści w internecie obejmuje przejawy antycyganizmu a w związku z tym działania zaangażowano organizacje pozarządowe działające na rzecz Romów²²; walka z dyskryminacją i antycyganizmem była priorytetowo traktowana w zaproszeniach do składania wniosków w ramach programu „Prawa, równość i obywatelstwo”, projektu monitorowania przez społeczeństwo obywatelskie wdrażania strategii integracji Romów „Roma Civil Monitor”, w dyskusjach z udziałem zainteresowanych stron takich jak platforma europejska na rzecz integracji Romów lub grupa wysokiego szczebla ds. walki z rasizmem i ksenofobią²³ oraz w ramach prac badawczych Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej²⁴.

Z oceny wynika również, że **należy zachęcać państwa członkowskie do wdrażania większej liczby środków służących walce z dyskryminacją i antycyganizmem**, np. zgodnie z oceną krajowe strategie integracji Romów powinny obejmować ukierunkowane środki mające na celu zapobieganie i przeciwdziałanie przestępstwom motywowanym nienawiścią, nawoływaniu do nienawiści i stygmatyzacji spowodowanej antycyganizmem (takie jak uaktualnianie programów nauczania, budowanie społeczności międzyetnicznych, szkolenia uwrażliwiające pracodawców, władze oświatowe, służbę zdrowia i organy ds. zakwaterowania, a także policję, prokuratorów i sędziów). Konieczne jest podejmowanie systematycznych wysiłków uniemożliwiających wspieranie praktyk dyskryminacyjnych ze środków UE. Wzajemne uczenie się i współpraca między organami publicznymi, społeczeństwem obywatelskim, mediami i organami ds. równości powinny obejmować monitorowanie antycyganizmu i walkę z nim. Krajowe punkty

²⁰ Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, Dz.U. L 180 z 19.7.2000, s. 22–26.

²¹ Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych, Dz.U. L 328 z 6.12.2008, s. 55–58.

²² http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54300

²³ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?&item_id=51025

²⁴ FRA 2018 r., A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion (Nieustający problem: antycyganizm jako przeszkoda w integracji Romów).

kontaktowe ds. integracji Romów powinny angażować organy ds. równości przy opracowywaniu planów działania w zakresie zwalczania antycyganizmu, rasizmu i dyskryminacji w ramach krajowych strategii integracji Romów.

W ocenie wskazano, że walka z dyskryminacją i antycyganizmem powinna stanowić oddzielny obszar priorytetowy ram, w którym obok czterech celów w zakresie integracji Romów należy wyznaczyć jeden konkretny cel w zakresie niedyskryminacji. Jednocześnie powinien on również pozostać przekrojowym priorytetem z celami szczegółowymi w każdym z wspomnianych czterech obszarów polityki. **Wyraźniejszy nacisk na walkę z antycyganizmem i dyskryminacją powinien uzupełniać, a nie zastępować podejście integracyjne.** Mogłoby to zarówno wzmocnić egzekwowanie przepisów antydyskryminacyjnych i przepisów dotyczących przestępstw z nienawiści, jak i zwiększyć skuteczność polityki w zakresie włączenia społecznego.

4.3. Partnerstwo

Ocena wykazała, że mechanizmy zarządzania działają na szczeblu unijnym i krajowym, ale ich funkcja jest nadal ograniczona. Ogólnie rzecz biorąc, krajowe strategie integracji Romów nie są skutecznie powiązane z głównymi strategiami politycznymi, ponieważ nie angażują one w spójny sposób najważniejszych sektorów i zainteresowanych stron. Zwiększono udział społeczeństwa obywatelskiego na wszystkich etapach europejskiego wielopoziomowego systemu rządzenia. Romowie wciąż jednak dysponują ograniczonymi możliwościami, jeżeli chodzi o skuteczne uczestnictwo w życiu politycznym i na wszystkich etapach procesu politycznego. Wzmocnienie ram i krajowych strategii integracji Romów wymaga wzmocnienia pozycji i budowania zdolności Romów, społeczeństwa obywatelskiego, organów krajowych, w szczególności krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów i samorządów terytorialnych.

Aby zapewnić wzmocnienie pozycji Romów i ich uczestnictwo, należy zachęcać do wprowadzania specjalnych środków mających na celu zwiększenie widoczności Romów w procesie politycznym. Obejmują one:

- udział w życiu politycznym przez działania wspólnotowe;
- propagowanie zatrudniania Romów w zawodach, w których są oni niedostatecznie reprezentowani;
- propagowanie dobrych praktyk w zakresie współpracy między ludnością romską i nieromską;
- wspieranie zaangażowania Romów we współpracę z władzami lokalnymi i społeczeństwem obywatelskim.

Przy propagowaniu skuteczniejszego angażowania Romów na wszystkich etapach należy uwzględnić równouprawnienie płci.

Ocena pokazuje, że **wzmocnienie pozycji i budowanie zdolności Romów i społeczeństwa obywatelskiego wspierającego Romów** ma zasadnicze znaczenie nie tylko dla świadczenia usług społecznych na rzecz Romów, ale także określania strategii politycznej i niezależnego społecznego nadzoru. Należy zapewnić stałe i skoordynowane zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w monitorowanie procesu wdrażania. Ich zaangażowanie w opracowywanie, wdrażanie i monitorowanie głównych strategii politycznych powinno być również wspierane na szczeblu krajowym w celu zapewnienia, aby strategie polityczne docierały do Romów. W tym celu należy wspierać synergie i współpracę między organizacjami działającymi na rzecz Romów a głównymi organizacjami pozarządowymi.

Należy wzmocnić krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów pod względem ich mandatu, zdolności instytucjonalnej, zasobów ludzkich i budżetu. Muszą one stać się skutecznymi rzecznikami włączenia problematyki integracji Romów do głównego nurtu polityki we wszystkich istotnych obszarach polityki oraz muszą angażować kluczowe podmioty na szczeblu krajowym. W tym celu należy w ich ramach:

- zapewnić stały dialog ze wszystkimi departamentami odgrywającymi istotną rolę w integracji Romów;
- działać w ścisłym porozumieniu z instytucjami zarządzającymi;
- współpracować z podmiotami regionalnymi i lokalnymi;
- angażować wszystkie właściwe podmioty w nadzorowanie krajowych strategii integracji Romów i odpowiednich strategii politycznych na rzecz integracji Romów i przeciwdziałania dyskryminacji;
- wzmocnić system konsultacji i dialogu z romskim społeczeństwem obywatelskim oraz zwiększyć jego zaangażowanie w monitorowanie i ocenę wdrażania, a także w sprawozdawczość w tym zakresie.

Samorządy terytorialne często nie dysponują wystarczającymi zasobami i wiedzą fachową, jeśli chodzi o zwalczanie dyskryminacji i propagowanie włączenia społecznego. Środki unijne powinny być w większym stopniu wykorzystywane do budowania zdolności lokalnych oraz promowania rozwoju, wdrażania i monitorowania strategii lokalnych. Angażowanie społeczności romskich w skierowane do nich inicjatywy i budowanie ich zdolności do objęcia przywództwa w takich projektach zwiększa skuteczność i efektywność środków unijnych na rzecz integracji Romów oraz przyczynia się do wzmocnienia pozycji osób określanych zwykle mianem „grupy docelowej”²⁵.

4.4. Rozwiązanie problemu różnorodności wśród Romów

Ocena wykazała, że unijne ramy zapewniały ograniczone możliwości radzenia sobie z różnorodnością wśród Romów. Stwierdzono, że **aspekt płci** brany jest pod uwagę w niewielkim stopniu i tylko niektóre krajowe strategie integracji Romów uwzględniają szczególne trudną sytuację kobiet. **Podejście dostosowane do potrzeb dzieci** wymagałoby bardziej kompleksowych strategii uwzględniających te potrzeby jednocześnie w polityce edukacyjnej, zdrowotnej i mieszkaniowej oraz w ramach ochrony dziecka i zwalczania handlu ludźmi. Metody walki z handlem ludźmi nadal nie uwzględniają szczególnych potrzeb dzieci ani aspektu płci. Problem dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie i dyskryminacji krzyżowej jest rzadko podejmowany.

Chociaż kluczowym czynnikiem decydującym o uruchomieniu unijnych ram była mobilność wewnątrzunijna po rozszerzeniu, ramy i większość krajowych strategii integracji Romów nie uwzględniają potrzeb Romów przemieszczających się w UE, Romów będących obywatelami państw trzecich lub bezpaństwowej populacji pochodzenia romskiego. Zaspokojenie tych potrzeb wymagałoby zastosowania wyraźnych środków i praktyk opartych na prawach człowieka.

Ocena wskazuje, że krajowe strategie integracji Romów powinny lepiej odzwierciedlać potrzeby określonych grup i różnorodność warunków w populacji Romów. Krajowe strategie integracji Romów powinny obejmować wyraźne cele szczegółowe i wskaźniki służące zaspokojeniu szczególnych potrzeb najsłabszych grup z każdego z najważniejszych obszarów. W strategiach tych należy określić grupę docelową wśród

²⁵ Program ROMACT oraz projekt FRA dotyczący lokalnych działań na rzecz integracji Romów (LERI) jest przykładem tego, w jaki sposób partycypacyjne metody działania mogą ułatwić zawieranie partnerstw lokalnych i budować spójność na szczeblu lokalnym. <http://coe-romact.org/>; <http://fra.europa.eu/en/project/2015/local-engagement-roma-inclusion-leri-multi-annual-roma-programme>

społeczności romskiej, do której skierowane są środki integracji, z uwzględnieniem dyrektywy o prawach obywateli²⁶.

4.5. Ustanawianie celów, gromadzenie danych, monitorowanie i sprawozdawczość, aby umożliwić doskonalenie polityki

Z oceny wynika, że uzupełnienie omówionych czterech obszarów priorytetowych położeniem nacisku na walkę z dyskryminacją i antycyganizmem jako zarówno przekrojowym wymogiem, jak i oddzielnym obszarem, oraz na określenie **zestawu indywidualnie dostosowywanych celów ogólnych w zakresie integracji Romów wraz z towarzyszącymi im celami szczegółowymi i wskaźnikami** poprawiłoby skuteczność i adekwatność ram. Cele dla poszczególnych państw można by wybrać ze szczegółowego wykazu opcjonalnych celów szczegółowych i wskaźników dla każdego obszaru (zróżnicowane cele szczegółowe we wspólnych ramach). Rządy powinny aktualizować swoje cele ogólne i priorytety na podstawie danych zgodnie z sytuacją krajową. Posiadanie elastycznego, a mimo to znormalizowanego, zestawu celów ogólnych i szczegółowych może pomóc w lepszym uwzględnianiu różnorodności populacji romskiej. Elastyczne ramy wskaźników umożliwiłyby krajowym strategiom integracji Romów dostosowanie wspólnego zestawu celów szczegółowych do priorytetów krajowych oraz poprawę jakości tych strategii na kilka sposobów:

- należy sprecyzować i zdezagregować cele ogólne krajowych strategii integracji Romów, w tym dostosowane na szczeblu krajowym cele szczegółowe dla podsektorów;
- cele ogólne powinny określać konkretne, określone ilościowo i określone w czasie cele szczegółowe w każdym obszarze, wyszczególnione zgodnie z sytuacją w danym państwie;
- cele szczegółowe należy ustalać w ujęciu bezwzględnym, aby odzwierciedlić poprawę sytuacji Romów, oraz w ujęciu względnym w stosunku do ogółu ludności w celu zmniejszenia różnic;
- cele szczegółowe powinny uwzględniać różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn oraz potrzeby konkretnych grup;
- w krajowych strategiach integracji Romów należy określić sprawozdawczość w zakresie odpowiednich celów szczegółowych oraz zwrócić uwagę na wzajemne powiązania między celami szczegółowymi w najważniejszych obszarach.

Z oceny wynika, że **należy wzmocnić systemy gromadzenia danych, monitorowania i sprawozdawczości**. Brak wiarygodnych danych zdezagregowanych ze względu na pochodzenie etniczne oraz brak mechanizmów przejrzystości i rozliczalności to najważniejsze wyzwania, które sprawiają, że proces monitorowania jest trudny i niewiarygodny. Dodatkowo utrudnia to zmierzenie postępów. System monitorowania i sprawozdawczości w odniesieniu do krajowych strategii integracji Romów powinien dostarczać informacji na szczeblu politycznym i programowym, informacji na temat wyraźnie ukierunkowanych działań i działań na rzecz propagowania bardziej integracyjnych strategii głównego nurtu polityki. Należy poprawić dostępność i dezagregację danych, aby zapewnić odpowiednie dane do celów monitorowania wdrażania, osiągnięć i efektywności. Należy rozwijać gromadzenie i analizę danych oraz sprawozdawczość w tym zakresie do celów śledzenia postępów przy wsparciu ze strony FRA oraz z wykorzystaniem pomocy technicznej dla organów krajowych²⁷, aby ułatwić doskonalenie polityki w oparciu o dowody. Dane jakościowe powinny być

²⁶ 2004/38/WE.

²⁷ Dotyczy to również krajów kandydujących o statusie obserwatorów.

wykorzystywane do umieszczania wskaźników ilościowych w szerszym kontekście i lepszego zrozumienia określonych czynników przyczyniających się do sukcesu lub niepowodzenia poszczególnych interwencji.

Lepsza sprawozdawczość krajowa koordynowana przez krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów oraz zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w monitorowanie mogą przyczynić się do usystematyzowania wiedzy i udokumentowania zebranych doświadczeń, co może wzmocnić wzajemne uczenie się i transfer polityki.

4.6. Zwiększenie ambicji w zakresie postępów na etapie przedakcesyjnym

W ocenie uwzględniono również kraje ubiegające się o członkostwo, a wyniki oceny wskazują na znaczenie ambitnych celów w zakresie integracji Romów na etapie przedakcesyjnym. W związku z tym w procesie rozszerzenia uwzględniono działania wspierające równy dostęp do edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa. Wszystkie państwa objęte procesem rozszerzenia przyjęły krajowe strategie integracji Romów, wyznaczyły krajowe punkty kontaktowe ds. Romów i wdrożyły system rocznych sprawozdań podobny do systemu istniejącego w państwach członkowskich. Osiągnięto wprawdzie postępy, wiele pozostaje jeszcze jednak do zrobienia w zakresie opisanych powyżej wyzwań.

5. Podsumowanie

Romowie są od wieków wykluczeni i dyskryminowani. Rozwiązanie tego problemu wymaga długoterminowych zobowiązań i kompleksowego podejścia. Zmiany strukturalne wymagają czasu, a ich faktyczny wpływ może być widoczny dopiero w kolejnym pokoleniu.

Ocena unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów do roku 2020 pokazuje, że ramy te zapoczątkowały proces, który – mimo wielu ograniczeń i ogromnej skali tego zadania – przyniósł pozytywne rezultaty oraz pierwsze zmiany tendencji. Ocena ta wskazuje jednak również, że można podjąć dalsze działania, aby zbliżyć się do osiągnięcia celów.

Tabela 1. Podsumowanie oceny w podziale na kryteria oceny

Kryterium oceny	Ocena ogólna	Ocena szczegółowa
ADEKWATNOŚĆ	Pozytywna z ograniczeniami	4 obszary priorytetowe były i pozostają kluczowe
		Pewne niedociągnięcia we wstępnym projektowaniu
		Pozytywna w odniesieniu do równości między ludnością romską i nieromską
		Negatywna w odniesieniu do braku ukierunkowania na konkretne podgrupy wśród Romów
SKUTECZNOŚĆ	Ograniczona w odniesieniu do postępów w kierunku osiągnięcia celów w zakresie integracji Romów	Pewne postępy w kierunku osiągnięcia celu w zakresie edukacji
		Brak postępów w kierunku osiągnięcia celu w zakresie zatrudnienia
		Ograniczone postępy w kierunku osiągnięcia celu w zakresie opieki zdrowotnej
		Brak postępów w kierunku osiągnięcia celu w zakresie zakwaterowania
	Pozytywna w odniesieniu do koordynacji	Pozytywna w odniesieniu do zarządzania na szczeblu UE
		Pozytywna na szczeblu unijnym i krajowym w odniesieniu do propagowania współpracy
SPÓJNOŚĆ	Pozytywna na szczeblu UE	Ograniczone dostosowanie krajowych strategii integracji Romów i zdolności krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów pomimo pewnej poprawy
		Spójność między ramami UE a szeregiem instrumentów politycznych, finansowych i prawnych UE (strategia „Europa 2020”, fundusze ESI, przepisy antydyskryminacyjne, rozszerzenie)
	Ograniczona na szczeblu krajowym	Zmienne uwzględnianie w innych instrumentach polityki (niewystarczające np. w ramach Europejskiego filaru praw socjalnych, gwarancji dla młodzieży)
		Niewystarczające uwzględnianie w krajowej polityce publicznej
		Krajowe strategie integracji Romów przyczyniły się do zwalczania dyskryminacji, nawoływania do nienawiści i przestępstw z nienawiści w niektórych państwach członkowskich, podczas gdy w innych państwach członkowskich ich wkład był niewielki
		Środki krajowe przydzielono w zakresie wymaganym przez współfinansowanie z funduszy ESI. Ograniczenia we wdrażaniu i dostosowywaniu funduszy ESI do celów w zakresie integracji Romów
EFEKTYWNOŚĆ	Ograniczona w odniesieniu do systemów monitorowania i sprawozdawczości	Sprawozdawczość rozwijała się stopniowo i skupiała się raczej na środkach niż na wynikach. Należy wyeliminować niedociągnięcia
		Porównywalne dane dla kilku, ale nie wszystkich państw członkowskich
		Monitoring obywatelski prowadzony pilotażowo przez koordynowane koalicje organizacji pozarządowych od 2017 r.
	Koszty i korzyści, których nie da się jednoznacznie oszacować, określić ilościowo i przypisać. Koszty są krótko- i średnioterminowe, natomiast większość potencjalnych korzyści ma charakter długoterminowy	
UNIJNA WARTOŚĆ DODANA	Pozytywna	Polityczna
		W zakresie zarządzania
		Finansowa
		Ograniczona trwałość wyników wymaga ciągłego zaangażowania UE

Kategorie oceny: bardzo pozytywna/ pozytywna/ ograniczona/ negatywna/ bardzo negatywna

ⁱ COM/2017/0458 final, COM/2016/0424 final, COM/2015/0299 final, COM/2014/0209 final,
COM/2013/0454 final